

**Sociaal
Werk
Nederland**

Hoe het sociaal werk op Sicilië profiteert van de strijd tegen de maffia

Werkbezoek aan jongerenwerk Palermo, juni 2019

Ernst Radius sprak namens Sociaal Werk Nederland in Palermo met vertegenwoordigers van het sociaal werk, het onderwijs en vrijwilligersorganisaties. Hij hoorde onder meer hoe het jongerenwerk anno 2019 profiteert van het krachtadiger optreden tegen de maffia én hoezeer het binnenslepen van subsidies voor sociaal werk daar tot kunst is verheven. En waarom lukt het de Sicilianen wél om inclusief onderwijs van de grond te krijgen?

Enige weken geleden bezocht ik Sicilië. Via oud-jongerenwerker Henk Geelen had ik een paar namen gekregen van sleutelfiguren binnen het sociaal werk in Palermo. Onder wie Alberto Fanzone. Zijn gastvrijheid en enthousiasme bleken zo groot dat we drie dagen en avonden samen optrokken, door de straten en wijken van Palermo en de kuststreek. Alberto is adjunct-directeur van een grote school en als vrijwilliger actief in veel sociale organisaties van Palermo.

Maar: je kunt niet over Palermo spreken zonder de maffia te noemen. De afgelopen jaren is onder de plaatselijke bevolking een beweging ontstaan tegen de maffia én tegen de slaafsheid van de Sicilianen in het verleden. Steeds meer moedige mensen blijven geloven in de toekomst van hun stad en hun eiland, ondanks de armoede, de arrogantie van het noorden en de toestroom van immigranten uit Afrika.

Palermo en superburgervader Orlando: eind van de maffia?

In de jaren '60 werden in Palermo onder invloed van de maffia veel buitenwijken gebouwd. Delen van de stad die in de Tweede Wereldoorlog waren platgebombardeed werden echter niet of nauwelijks herbouwd. Dat verklaart de leegstand van de resterende villa's in de stad en de verpaupering van de stad Palermo.

Om samen niet te vergeten

De strijd tegen de maffia is echter complex. De maffia zorgt goed voor zichzelf, maar geeft ook anderen werk, veiligheid en bescherming. Die symbiose heeft decennialang kunnen bestaan.

Al die tijd waren er nauwe banden tussen bestuur en maffia op Sicilië. Na de moorden op de rechters Giovanni Falcone en Paolo Borsellino in 1992 ging er echter een nieuwe wind waaien onder de bestuurders en de bevolking. Nu nog zie je overal in de stad steunbetuigingen aan deze lokale helden. Scholen zijn naar hen vernoemd en er is jaarlijks een herdenkingsdag. Ook veel onderwijsprojecten worden uitgevoerd ter herinnering aan de moedige acties van rechters en politiefunctionarissen als Falcone.

Burgemeester Orlando

In 1985 trad de kleurrijke [burgemeester Orlando](#) aan die met veel inzet en passie Pa-

lermo een nieuw gezicht gaf en de maffia nog harder aanpakte. Er kwam meer sociaal beleid, er kwamen meer werkgelegenheidsprojecten en de verbetering van de stad en de oude stadswijken kreeg steeds duidelijker gestalte.

Anno 2019 is Orlando nog steeds burgemeester van Palermo. Onder zijn bestuur werd ook de zogenaamde "pluk-ze-wet" geïntroduceerd, die het mogelijk maakt geld en eigendommen van criminelen in beslag te nemen. En dat heeft onverwachte effecten voor het sociaal werk in Palermo. Het stadsbestuur stelt inbeslaggenomen huizen namelijk vaak ter beschikking voor sociale doeleinden, zoals

jongerencentra en opvanghuizen voor slachtoffers van huiselijk geweld.

Zodoende gingen we met Alberto Fanzone naar een buitenwijk van Palermo waar zijn organisatie de komende acht jaar gebruik mag maken van een dubbele villa. Die staat al jaren leeg en is zwaar verwaarloosd. Het onkruid dringt door de muren en de kapotgeslagen ramen. Wasbakken zijn gesloopt en hele stukken vloer verdwenen. Toch is Alberto vast van plan om deze villa te openen voor jongeren en gezinnen uit de naastgelegen wijk Zona Espansione Nord ([Z.E.N.](#)).

Alberto schat de verbouwingskosten op een half miljoen euro. Dat geld moeten ze nog bij elkaar zien te krijgen. Van de overheid hoeven ze weinig te verwachten, alles moet binnenkomen via fondsen. Albert vertelt wel dat zij daarin zeer bedreven zijn geraakt, ook in het binnenhalen van Europese subsidies.

Een aandachtspuntje is wel de ligging van de villa: in een afgesloten wijk met alleen vrijstaande villa's. De buurtbewoners zijn er niet erg happig op de komst van jongeren naar deze villa. 'Wellicht hadden ze dan toch nog liever rustige maffiaburen gehad,' aldus Alberto.

Maar de overheid wil een duidelijk boodschap geven aan de bevolking: al het voormalige bezit van de maffia moet nu ten goede komen aan sociale activiteiten; de wijkbewoners moeten dat respecteren. Anderzijds ziet hij wel een mogelijkheid om de eventuele overlast te beperken. Via de voortuin kan hij een directe verbinding aanleggen naar de openbare weg.

Meet the maffia in Z.E.N.

Ooit Gomorra gezien op Netflix? Het is een spannende serie over de maffia in Napels. Maar veel van de scènes in deze serie zijn opgenomen in Z.E.N....

Z.E.N. werd in de jaren zestig gebouwd volgens de toenmalige stedenbouwkundige inzichten. Bewoners konden elkaar ontmoeten via loopstraten, die waren gescheiden van de straten voor autoverkeer. Het resultaat is een wijk met veel overdekte hoekjes en smalle gangen; pas aan het einde van de galerij zie je de straat.

Dat concept was bedacht door architect Vittorio Gregotti, maar door onvoldoende geld en misbruik van middelen is volgens hem Z.E.N. nooit goed ontwikkeld. Met alle gevolgen

van dien: geen openbaar vervoer, geen winkelcentra en geen goede vuilnisophaaldiensten. Z.E.N. kampt met veel werkloosheid, criminaliteit, jeugdcriminaliteit en schoolverzuim. Wie in Z.E.N. is geboren heeft bovendien een stevig stigma op zijn voorhoofd. Toch laten sociaal werkers als Alberto zich niet uit het veld slaan. Samen met veel vrijwilligers proberen ze vooral de kinderen en de gezinnen te betrekken bij hun activiteiten. Waaronder huiswerklessen en uitjes naar andere steden om kinderen en gezinnen ook eens een andere, betere wereld te laten zien.

Voor Sicilië en Palermo in het bijzonder geldt dat de werkloosheid hoog is, onder jongeren zelfs 50%. Circa 30% van de bevolking van Palermo leeft mede daardoor in armoede. Palermo's grootste probleem is dat jongeren die wél goed opgeleid zijn naar Noord-Italië of het buitenland vertrekken om daar verder te studeren en te werken. Ze keren zelden terug naar Sicilië, of pas als ze met pensioen zijn.

Gemêleerde bevolking? Niets nieuws onder de Siciliaanse zon

Voor Alberto en zijn stadgenoten is de integratie van verschillende bevolkingsgroepen niet zo'n groot probleem als vaak door de media wordt gesuggereerd. Dat geluid komt vooral van rechtse partijen en de maffia, maar die doen dat vooral voor hun eigen glorie en portemonnee. De maffia profiteert van de vele illegale arbeiders die ze ronselen voor de drugshandel, de bouw en de straatverkoop. Maar Sicilië - en vooral Palermo - staat ook wel bekend als het Afrikaanse deel van Italië en heeft juist een lange traditie in het omgaan met bevolkingsgroepen uit andere landen.

Al in de oudheid kreeg Sicilië te maken Grieken, Romeinen, Noormannen, Spanjaarden, Duitsers enzovoort. Dat heeft de Siciliaan gemaakt tot een menstype dat weet te leven met vreemde overheersing, maar daardoor ook wat slaafs is geworden tegenover machthebbers. 'Laat hen hun gang maar gaan; wij doen het wel op onze manier,' aldus Alberto.

In de jaren '80 kwamen er ook Srilankezen en Tamils naar Sicilië, vanwege de burgeroorlog op Sri Lanka. Alberto ziet tussen deze groepen nu nauwelijks rivaliteit, alleen bij onderlinge cricketwedstrijden in Palermo...

Voor Alberto staat vast dat je de maffia nooit van bovenaf definitief zult kunnen uitroeien. Uiteindelijk is het laatste woord aan de burgers zélf. Zij moeten minder gezagsgetroouw worden en durven opstaan tegen deze verkeerde machthebbers. En er is in Palermo inmiddels ook een beweging ontstaan van jonge ondernemers die hun klanten nadrukkelijk laten weten dat zij niet willen samenwerken met de maffia.

Sociaal werk in Palermo: de kunst van projectsubsidies binnenhalen

In Palermo zijn op sociaal gebied zo'n twintig associaties actief die hebben bewezen te kunnen blijven bestaan in goede en minder goede tijden. Want alles is projectmatig gesubsidiëerd, via gemeenten of via de vele fondsen. Maar ze worden wel stevig afgerekend en gemonitord. Elk jaar leggen zij verantwoording af, met cijfers. Maar dat wil niet zeggen dat als je je werk goed doet de subsidie wordt doorgezet. Vriendjespolitiek speelt ook in het sociale domein vaak een ondoorzichtige rol. Maar een organisatie als [Associazione Jonathan](#) is goed geworteld in de wijk en blijft overeind dankzij de inzet van vrijwilligers.

Raffaele Loddo is al dertig jaar vrijwilliger, naast zijn werk als medewerker bij een elektriciteitsbedrijf. Hij en zijn collega-vrijwilligers geven wekelijks huiswerkbegeleiding aan kinderen en vangen gezinnen op die in armoede leven. Het Jonathanhuis (FB [Gabbiano Jonathan Palermo](#)) ligt naast de kerk en krijgt ook veel ondersteuning vanuit de parochie.

Door loterijen en theatervoorstellingen halen zij geld binnen. In de wijk van Raffaele wonen zo'n 65.000 mensen, verdeeld over drie parochies. In Raffaeles parochie wonen ruim 1.000 arme gezinnen. Samen met de pastoor bezoekt Raffaele deze gezinnen en ondersteunt hen.

De pakweg twintig netwerken van associaties van sociaal werk werken met elkaar samen en overleggen regelmatig met een speciale contactpersoon bij de gemeente om problemen aan te pakken. Alberto start bijvoorbeeld binnenkort een project met mensen die zijn veroordeeld voor rijden onder invloed van drank of drugs. Als alternatieve straf volgen zij dan een heropvoedingscursus via de associatie van Alberto.

Ernst Radius met schoolteam

Schoolverzuim is minimaal in Palermo

Ons bezoek beperkte zich niet tot vrijwilligerswerk en sociaal werk. Alberto is immers ook adjunct-directeur op een grote school in Palermo-Zuid. En het onderwijs in Palermo werkt nauw samen met het regionaal ondersteuningsbureau voor leerkrachten van Maurizio Gentile. Zij werken met circa 50 professionals voor 800 scholen in de regio rond Palermo waar bijna 1 miljoen mensen wonen. Zij steunen de leraren met trainingen en intervisie, maar bekommeren zich ook om kinderen en gezinnen.

Ooit begonnen als experiment zijn ze nu al 30 jaar actief. Hun grootste wens blijft toch dat de financiering structureel. Hun resultaten

rechtvaardigen dat: het schoolverzuim is het laagste in Sicilië en zelfs op nationaal niveau scoren zij erg goed. Afgelopen jaar was de uitval slechts 0,3%!

Hun geheim? Bij schoolverzuim gaan ze al na een week aan de slag; zo nodig nemen ze vroegtijdig contact op met de kinderechter, zodat er snel kan worden ingegrepen.

Helaas is armoede vaak een deel van het probleem. Sommige kinderen gaan al op jonge leeftijd (zwart) werken en komen zodra zij 16 jaar zijn niet meer naar school (de leerplicht is tot 16 jaar).

Daarnaast zien ze de ook in Nederland oprukkende problemen als pesten, sexting en kindermishandeling in de familie. Om daar iets tegen te doen draaien ze educatieve programma's op scholen.

Inclusief onderwijs: in Italië doen ze het

Maurizio Gentile en zijn team ondersteunen leraren en hun assistenten ook op het gebied van inclusief onderwijs. In Italië heeft men daar al decennia lang ervaring mee. Geen enkel kind gaat naar het speciaal onderwijs, want dat bestaat eenvoudigweg niet. In elke klas heb je gemiddeld 2 à 3 kinderen die speciale zorg vragen. De groep bestaat uit maximaal 20 kinderen; als de zwaarte van de extra zorg daarom vraagt heeft de leraar een assistent. Alle leerkrachten en ouders zijn daar enthousiast over. Op de school van Alberto, met 1200 kinderen in de leeftijd van 3 tot 18 jaar, zijn zo'n 70 kinderen die speciale aandacht krijgen.

De leerkrachten hebben behoorlijk wat uren voor niet-groepsgerichte taken; bijna alle leerkrachten werken fulltime. Over het salaris zijn ze minder enthousiast. Een leerkracht verdient ook na jarenlange trouwe dienst niet meer dan netto € 1.800 per maand.

Het aanstellingsbeleid is heel anders dan in Nederland. Een leerkracht moet voor zijn diploma veel toetsen maken bij de rijksoverheid. Op basis van het aantal behaalde punten krijgt de startende leerkracht een lijst met scholen waar hij kan beginnen. Hoe hoger je score, hoe meer keuze. Bovendien kun je overal in het land worden geplaatst.

De beste leraren vind je dan ook in de aantrekkelijkste regio's van Italië; daar valt Sicilië niet onder, laat staan Palermo. De schooldirecteur heeft niets te zeggen over de aanstelling van de leerkrachten; ouders en leerkrachten evenmin. Maar Maurizio en zijn collega zien dat leerkrachten in Palermo gepassioneerd aan de slag zijn, vaak 24/7.

Van slaafsheid naar weerbaarheid: moedige mensen

Nog even terug naar de school van Alberto. Het is een Falconeschool ([Fondazione Falcone](#)) met veel projecten over weerbaarheid en talentontwikkeling, maar ook tegen criminaliteit. En dat is soms niet makkelijk, want in elke klas zit wel een kind wiens vader in de gevangenis zit wegens maffiapraktijken. Maar de school heeft veel te bieden: naast gratis huiswerkklassen voor leerlingen ook veel activiteiten voor ouders en vooral moeders, variërend van Zumba-lessen tot sportieve en culturele activiteiten. Ook hebben scholen dit jaar toeristische plekken geadopteerd en monumenten schoongemaakt om de aantrekkelijkheid van de stad te verhogen.

Ernst Radius, senior adviseur Sociaal Werk Nederland